

Rapportage Netwerken

Door: Remco Kranendonk, mmv Wouter van Westerop, Ferry Hollinger en Robert-Jan Fontein

Inhoudsopgave

_Toc280887711

Inhoudsopgave.....	2
1. Inleiding.....	3
2. Projectplan Netwerken	3
3. Internationaal - Agrofoodlink.....	4
4. Transforum.....	10
4.1 Leren van Biopark Terneuzen	
4.2 Leren van Greenport Venlo	
4.3 Agriboard	
5. Maatschappelijke organisaties	17
6. Conclusie en vervolgacties.....	20
Bijlagen.....	23

1. Inleiding

De Betuwe kent een sterke tuinbouwsector dat opgesplitst kan worden in vier tuinbouwsectoren: glastuinbouw (555 ha, Bommelerwaard en Arnhem-Nijmegen), paddenstoelenteelt (15 ha Maasdriel), fruitteelt (5.200 ha, regio Buren/Geldermalsen) en laanboomteelt (1.300 ha, regio Opheusden). Door meer samenwerking, onderling en binnen de tuinbouwketen, willen de clusters hun gezamenlijke economische positie verder versterken. De ambitie is om de tuinbouw in het Rivierengebied op de (inter)nationale kaart zetten. Doorvoor is in 2006 door de provincie Gelderland en de ondernemers uit de verschillende sectoren gezamenlijk het initiatief genomen om samen te werken onder de noemer Greenport Betuwse Bloem. Samen met kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties zien zij mogelijkheden om de logistieke kansen, de energiestromen, het hoogwaardige landschap en het kennisnetwerk in het gebied veel beter te benutten dan nu gebeurt. Deze samenwerking moet de winstgevendheid van de tuinbouw versterken en tegelijkertijd een bijdrage leveren aan het behoud van het typerende landschap.

2. Projectplan Netwerken

Doel is het verder uitbreiden van bestaande kennisnetwerken binnen het gebied, waarbij wordt gestreefd naar een “shared value development” op de volgende schaalniveaus:

- a. Regio; een netwerk van regionale groepen en deskundigen vanuit maatschappelijke organisaties, zoals de milieufederatie.
- b. Nationaal; het opbouwen en versterken van de relaties naar Greenports Nederland en het platform Agrologistiek
- c. Internationaal: het opbouwen van internationale contacten door het organiseren van excursies. Gedacht wordt aan Duitsland.

Doel is om te komen tot innovatieve agribusinessclusters op verschillende niveaus. Op het niveau van de regio, maar ook het opzetten van een lerend netwerk met agroclusters Terneuzen, Greenport Venlo, India en China. De basis van dit lerende netwerk is uitwisseling van kennis, ervaringen, inzichten en resultaten op basis waarvan een gezamenlijke kennisagenda wordt opgesteld.

De volgende stappen waren voorzien in het initiële projectplan van Bloeiende Clusters in de Betuwse Bloem:

- Stap 1: eerste netwerkbijeenkomst met Terneuzen en Greenport Venlo
- Stap 2: verkenning naar de relevante partijen in Duitsland en agendasetting voor de netwerkbijeenkomst
- Stap 3: Kick off bijeenkomst met maatschappelijke organisaties, waarbij de tussenresultaten zullen worden gepresenteerd.
- Stap 4: Netwerkbijeenkomst met Duitsland
- Stap 5: Tweede workshop met Terneuzen en Venlo
- Stap 6: Tweede netwerkbijeenkomst met Duitsland
- Stap 7: Tweede netwerkbijeenkomst Maatschappelijke organisaties

In werkelijkheid zijn de volgende activiteiten verricht:

- Internationaal: Agrofoodlink - 3 netwerkbijeenkomsten, 1 conferentie en 2 verkennende gesprekken met Trudy Hoenselaar en Martina Reuber
- TransForum
 - Greenport Venlo: excursie – programma opzetten, voorgesprekken, inleiders, mobiliseren van Betuwse Bloem netwerk
 - Terneuzen: excursie, verslag en presentatie in het projectoverleg van Bloeiende Clusters
 - Agriboard – verkennend gesprek met de projectleider
- Maatschappelijke organisaties
 - Gelderse Milieufederatie: gesprek op strategisch niveau en participatie binden het thema landschap. Verder mobiliseren van lokale milieuclub binnen de businesscase van het duurzaam paddenstoelencluster. Verder heeft binnen Crystal Palace overleg plaatsgevonden met het regionaal bureau voor recreatie en toerisme binnen de Stadsregio BBT Kan-Cool Region. Binnen de overige businesscases en vanuit de thema's georganiseerde businesscafé's waren nog niet interessant genoeg voor lokale en regionale maatschappelijke organisaties.

3. Internationaal - Agrofoodlink

Bij het opzetten van een internationaal netwerk hebben we ons gericht op de grensoverschrijdende ontwikkelingen. Hierbij bestond het initiatief van agrofoodlink. Dit netwerk hebben we nader verkend door te participeren in het netwerk, door het bezoeken van bijeenkomsten en door het plannen van enkele gesprekken met veelbelovende organisaties en personen. Hieronder de verslagen van de activiteiten

Kamer van koophandel - Centraal Gelderland

Gesprek met Trudy Hoenselaar; door Ferry Hollinger, Remco Kranendonk & Wouter van Westerop; 09-03-10

- Mevr. Hoenselaar ziet Agrofoodlink als regionaal belangrijk project en ziet het liefst dat dit door regionale spelers wordt ingevuld.
- In Dld. kent men op dit moment een groot belang toe aan logistiek boven menig ander thema.
- In Dld. is het belang van projectmatig werken erg groot, omdat het binnenhalen van projecten de financiering zeker stelt.
- De KvK is belangenbehartiger van regionale ondernemers en ziet daarom minder in verre samenwerkingsverbanden met bv. China die moeilijk uit te leggen zijn aan de achterban.
- Uit haar ervaringen ziet Hoenselaar dat de samenwerking tussen het grensoverschrijdende initiatief Venlo- Niederrhein in eerste instantie vanuit Dld.

kant met argusogen werd aangekeken. Door veranderingen in de Limburgse structuur en wisseling van de wacht qua personen verloopt dat nu beter.

- In Dld. lopen ze vaak aan tegen de Nederlandse structuren omdat het in Dld. nog op een lager schaalniveau is georganiseerd dan in NL.
- Vanwege deze Duitse structuur is het lagere schaalniveau (in de vorm van Landwirtschaftskammer) vaak de belangrijkste. De hogere schaalniveaus doen niets zonder de goedkeuring van de lagere schaalniveaus. In Niederrhein draagt Martina Reuber een belangrijke rol op het niveau van de Landwirtschaftskammer.
- Uit bovenstaande voortkomend is het niet gewenst om op hoger niveau dan kammer een project te initiëren.
- In Dld. zijn food & agri gescheiden, waarin duidelijk een overheersende rol is weggelegd voor food.
- In het Agrofoodlink initiatief is met bovenstaande rekening gehouden
- Het Agrofoodlink verhaal past volgens Hoenselaar erg goed samen bij het Betuwse Bloem initiatief vanwege de overeenkomsten in schaalniveau met de Dld. structuren/spelers waarop het agrofoodlink initiatief zich focust.
- De landwirtschaftskammer is een erg belangrijke speler, maar financiert weinig mee.
- Wanneer een project onder Interreg valt gelden er bindende afspraken die gemaakt zijn tussen Dld. & NL., bijvoorbeeld over de hoogte van vergoedingen die verkregen kunnen worden in de subsidies. Van groot belang is dat deze afspraken in vroegtijdig stadium worden gecommuniceerd aan de spelers.
- Mevrouw Hoenselaar ziet graag een nauwe samenwerking tussen Betuwse Bloem en Agrofoodlink tegemoet.
- Het agrofoodlink initiatief kent een focus op de volgende 3 thema's: Duurzaamheid, Onderwijs, Gezondheid
- In Dld. wordt misschien nog wel meer dan in NL. de waarde van Wageningen UR op dit gebied erkend. De Betuwse Bloem heeft daarom met haar samenwerking met de Wageningen UR een groot belang in handen.
- Hoenselaar ziet potentieel om de link tussen Betuwse Bloem en Dld. via Agrofoodlink te laten verlopen, ipv het weer in te kapselen in een 'majeur-project'.
- Hoenselaar kan en wil een helpende hand zijn om Betuwse Bloem verder in het Duitse netwerk te introduceren door het openstellen van haar netwerk. Hans-Josef Kuipers (Kreis Kleve), Martina Reuber (Landwirtschaftskammer) zijn daarbij belangrijke spelers
- Als spelers zijn het Euregio Rijn-Waal initiatief en de Provincie van belang, de laatste kan belangrijk zijn als financier.
- Er zijn verschillende thema's waarbinnen de grensoverschrijdende projecten kunnen vallen, deze zijn terug te vinden op: <http://www.deutschland-nederland.eu> → projecten, te weten:
 - economie, technologie en innovatie > werkgelegenheid telt zwaar
 - duurzame regionale ontwikkeling
 - maatschappij en integratie
 - technische bijstand

waarbij de eerste financieel gezien de zwaarste projecten kan dragen.
Goed gekeurde projecten zijn terug te vinden op: <http://www.deutschland-nederland.eu> → documenten

- Wanneer een aanvraag gedaan wordt voor subsidie is het van belang de richtlijnen nauw in het oog te houden. Een goede handleiding mbt grensoverschrijdende samenwerking met België (maar volgens Hoenselaar marginaal afwijkt van bv. Dld.) is te vinden op: http://www.grensregio.eu/project_indienen.aspx

Agrofoodlink

AgroFoodLink is een nieuw internationaal (Duits-Nederlands-Vlaams) samenwerkingsverband op het gebied van landbouw en levensmiddelenindustrie. Voor de buitenwereld is de agro-food sector vaak onbekend en om die reden misschien onbemand, maar u weet als geen ander dat het om hoogwaardige en zeer innovatieve activiteiten gaat. Juist daarom is de sector van groot belang voor de verdere ontwikkeling van de Nederlandse economie. Het doel van AgroFoodLink is het stimuleren van allerlei vormen van samenwerking tussen bedrijven en organisaties om de innovatieve slagkracht van de agro-food-sector te vergroten. Onder andere door grensoverschrijdende activiteiten. Hieronder een overzicht van de netwerkpartners:

AgroBusiness Region Niederrhein
Consulaat Generaal van het Koninkrijk der Nederlanden
Deutsches Institut für Lebensmitteltechnik
Ernährung NRW
Flanders Investment & Trade
Food & Nutrition Delta
Food Connection Point
Food Processing Initiative
Food Valley
Foodspot
Fraunhofer
Gemeente Venray
Greenport Betuwse Bloem
Greenport Venlo
Kamer van Koophandel
Kreis Borken
Landwirtschaftskammer Nordrhein-Westfalen
Ministerium für Wirtschaft, Energie, Bauen, Wohnen und Verkehr des Landes Nordrhein-Westfalen
Provincie Gelderland
Provincie Noord-Brabant
Provincie Limburg
Regio Venlo
RIS NieKE
SenterNovem
Wirtschaftsförderung Kreis Kleve

Projectgroepbijeenkomsten

Ferry Holinger en Remco Kranendonk hebben 4x deel genomen aan bijeenkomsten van de projectgroep van agrofoodlink. Ferry Hollinger heeft daarbinnen 1 maal een presentatie verzorgd over de Betuwse Bloem. Verder hebben de vertegenwoordigers van de BB bijgedragen aan het voorbereiden van netwerkbijeenkomsten, organisatie en evaluatie van de conferentie en het plannen van vervolgbijeenkomsten.

Conferentie in Weeze

Vanuit het netwerk van agrofoodlink wordt aangegeven dat internationalisering op het agrofood-terrein voor een deel nog in de kinderschoenen staat, zeker in Duitsland, en dat duidelijker gemaakt moet worden dat Agrofoodlink daarin wat kan betekenen. AgrofoodLink wil een nieuw instrument zijn voor de ondernemers om te komen tot nieuwe grensoverschrijdende netwerken en verbindingen tussen agro en food, en tot activiteiten. Verder wil men graag tonen dat het bijzonder is dat diverse regio's en regionale netwerken binnen AgrofoodLink met elkaar samenwerkt.

Er zijn ongeveer 130 aanmeldingen van diverse kennisinstellingen, ondernemers en politieke vertegenwoordigers. Er zijn goede plenaire inleidingen gegeven door bestuurders als aftrap. Vanuit Nederland heeft Marijke van Haaren, gedeputeerde economie en innovatie van provincie Gelderland een inleiding verzorgt.

Informatiebeurs

Betuwse bloem heeft deelgenomen aan de beurs. Ferry Hollinger heeft een indrukwekkende stand opgebouwd, met de producten van en de informatie over de Betuwse Bloem.

Verslag van de bijeenkomst

- Gedeputeerde Van Haaren houdt een inleiding. Betuwse bloem en Food Valley zijn als Gelderse regio's aanwezig. Verder is er een vertegenwoordiging van Oostnv, de Kamer van Koophandel en de gemeente Lingewaard.
- Er is voor Gelderland een belangrijke link met Food Valley, ook gedeputeerde van Haaren benoemt dit. Verder geeft ze het belang van toegepast onderzoek aan, omdat innovatieve ontwikkelingen beginnen met kennis, samenwerking van belang, slechten van barrières. Met name grensoverschrijdend zijn er wat dat betreft problemen, praktisch, wet- en regelgeving, maar ook taal, cultuur en sentiment
- opgave: verbinden van landsdeel Oost-Nederland met Limburg en Niederrhein.
- Actief ondersteunen van ondernemers met kennisvouchers. Op gebied van bijvoorbeeld gewasbescherming is dit al heel geslaagd
- Food Valley heeft enkele peer-partners voor Europese samenwerking, verenigd in www.foodspot.eu.
- Food Valley is bezig met het voorbereiden van een gezamenlijke aanvraag binnen Regions of Knowledge. Onderwerp is food and nutrition
- Food en nutrition delta: zoeken van aansluiting om succesvol te kunnen opereren in landsdeel oost en binnen EU-aanvragen
- Niederrhein en Greenport Venlo ontwikkelen van agoparken. Provincie Gelderland wil er een aantal, ook in Niederrhein heeft men er 3 gepland, van 50ha waarbinnen 1000 arbeidsplaatsen. Kans voor gezamenlijke ontwikkeling, bijvoorbeeld binnen Euregio, Interreg of een andere regeling (kp7)
- leren van businesscases van TNO, in opdracht van platform agrologistiek, evt via het platform te organiseren. Bijvoorbeeld: Zuid-Groningen combi van bedrijven; industrie, energie en landbouw
- Energie: presentatie van Myrtille Danse (Wageningen UR – LEI): relevant voor de berekening van milieuwinst bij de keuze van de businesscases (toegepast op champignons, fruit, bloemen, zowel in Nederland als in buitenland geproduceerd), biedt aanknopingspunten voor verduurzaming in de keten en de ontwerpen en besluitvorming. Geeft goede argumenten voor verduurzaming. Ze heeft mede gewerkt aan een Europese standaard. www.tuinbouw.nl/artikel/co2-emissie-tool. Sabine Hiller komt graag een keer langs om de tool te demonstreren.

- Regiobranding op niveau van Rijn Waal – Gelre (?). Op zoek naar het overstijgende verhaal om succesvol te kunnen samenwerken en als basis voor landschap, energie

Begin 2010 is er een conflict ontstaan in de agrofoodlinkorganisatie, met name tussen de vertegenwoordiging vanuit Limburg en Gelderland over het vervolg van Agrofoodlink

- Trudy Hoenselaar en de Kamer van Koophandel Centraal Gelderland zullen verder gaan met AgroFoodLink
- Greenport Venlo gaat zijn eigen weg
- Ieder gaat nu zijn eigen koers varen en zal de grensoverschrijdende samenwerking blijven stimuleren vanuit zijn eigen optiek en achtergrond.
- De urgentie wordt mede ingegeven door de druk vanuit de ondernemers; er moet nu eindelijk iets gebeuren en de ondernemers komen aan zet
- Gelderland en de Greenportregio zullen als beide regio's blijven samenwerken als er concrete projecten zijn, waarbij er ondernemers vanuit onze beide regio's betrokken zijn.
- De Greenportregio staat uiteraard open voor alle vormen van constructieve en functionele samenwerking

Landwirtschaftskammer – Kleve

Gesprek met Martina Reuber, door Ferry Hollinger, Remco Kranendonk en Wouter van Westerop

Het gesprek had het karakter van uitwisseling. Zowel vanuit de Betuwse Bloem als vanuit de Agrobusinessverrein Niederrhein heeft een presentatie plaatsgevonden van de organisatie, doelstellingen en activiteiten. Duidelijk werd dat er veel gemeen is, maar dat dit niet meteen leidt tot samenwerking. Binnen de Agrofoodlink zou deze wat meer profiel moeten krijgen, BB en de agrobusinessverrein hebben daarbinnen ten opzichte van de dominante foodsector een vergelijkbare positie en zijn natuurlijke bondgenoten. Helaas is de energie uit de agrofoodlink verdwenen. In de doorstart vanuit de kamer van koophandel Gelderland zullen beide partners weer een rol gaan spelen. Daarnaast zal ook de bilaterale samenwerking nader moeten worden verkend, deze is mogelijk gelegen in de ontwikkeling van agroparken, of duurzame agroclusters en samen optrekken binnen Interreg subsidie mogelijkheden. Daarvoor wordt een vervolgesprek belegd.

Die Netzwerkinitiative Agrobusiness Niederrhein ist ein Zusammenschluss von derzeit 59 Unternehmen, Kreisen, Kammern, Verbänden und Einrichtungen der Wirtschaftsförderung aus den Kreisen Kleve, Wesel, Viersen und dem Rhein-Kreis Neuss. Dieses Netzwerk will die wirtschaftlichen Perspektiven und Absatzchancen der Unternehmen in der Agrobusiness-Region Niederrhein fördern.

Das Kompetenzfeld Agrobusiness/Food zählt zu den wirtschaftlichen Stärken des Niederrheins. Neben der Primärproduktion in Landwirtschaft und Gartenbau gehören dazu alle zuliefernden oder weiterverarbeitenden Unternehmen: von der Technik über die Logistik, Vermarktung und Lebensmittelverarbeitung bis hin zu den Bereichen von Forschung und Bildung. In der Initiative Agrobusiness Niederrhein formt sich dieser Kompetenz-Mix zu einem regionalen Netzwerk, das Branchengrenzen überschreitet, neue Wege der Kooperation aufzeigt und dadurch innovative Entwicklungen in der Region vorantreibt.

Agrobusiness Niederrhein nimmt aus der Überzeugung am AgroFoodLink teil, dass der Austausch zwischen potenten Partnern aus Nordrhein-Westfalen, den Niederlanden und Flandern gewinnbringend für alle ist. Die Wissens- und Kompetenzerweiterung durch spannende Workshops ist dabei ebenso wichtig wie der Aufbau persönlicher Kontakte über Staats- und Branchengrenzen hinweg.

Analyse

Op basis van bovenstaande gesprekken hebben we een analyse gemaakt van de mogelijkheden voor grensoverschrijdende samenwerking. Hieronder een overzicht.

Interreg IV A

De Europese Unie staat welwillend tegenover grensoverschrijdende samenwerking. Dit wordt bepaald door het bestaan van de zogenoemde Interreg IV A – regeling. Voor deze subsidieregeling kunnen aanvragen gedaan worden voor diverse grensoverschrijdende projecten die vallen binnen de volgende thema's, waarbij de eerste financieel gezien de zwaarste projecten kan dragen:

1) economie, technologie en innovatie 2) duurzame regionale ontwikkeling 3) maatschappij en integratie 4) technische bijstand.

De doelstellingen van de Betuwse Bloem passen het beste binnen het eerste thema van economie, technologie en innovatie, aangezien binnen dit thema "wordt ernaar gestreefd de economische en wetenschappelijke potenties aan beide zijden van de grens nog beter bij elkaar samen te brengen om zo de concurrentiepositie van de regionale economie nog meer te versterken" (<http://www.deutschland-nederland.eu/seiten/projekte.cfm>). De andere thema's hebben beduidend minder handvatten om het project van de Betuwse Bloem te ondersteunen.

Goedgekeurde projecten werken met begrotingen tussen de 500.000,00 en de 7.000.000,00 Euro. Een dergelijk goedgekeurd project is het 'duurzame Agro-Business en Life Sciences' in de Eems Dollard regio waarbij 750.000,00 Euro van de EU werd toegekend. Het project is daarbij als volgt omschreven:

"In dit project staat de ontwikkeling centraal van biotechnologische, milieuvriendelijke, innovatieve en duurzame processen die ook toegankelijk worden gemaakt voor het midden- en kleinbedrijf (MKB). Er vindt kennistransfer plaats tussen onderzoeksinstellingen en ondernemingen. Daar profiteert het MKB van, dat vaak niet beschikt over een eigen researchafdeling. Centrale onderwerpen zijn "Food & Feed", humane en veterinaire gezondheid, alsmede milieu." (Idem.)

Kaderproject voor kleine projecten

(<http://www.deutschland-nederland.eu/seiten/projekte.cfm?artikelblockNr=85>)

Een kaderproject is een subsidie-instrument waarmee kleine grensoverschrijdende projecten tot een volume van 25.000 euro met EU-middelen gesubsidieerd kunnen worden. De lead-partners van deze projecten, vooral mkb's, universiteiten, hogescholen, onderzoeksinstellingen, innovatie- en technologiecentra of de kamers van koophandel aan Duitse en / of Nederlandse kant, kunnen samen met hun partner aan de overkant van de grens hun idee realiseren. Dit idee moet inhoudelijk passen bij een van de volgende thema's die onder prioriteit 1 van het OP vallen:

1. technologie- en kennisoverdracht tussen onderzoeksinstituten en het bedrijfsleven,
2. economische netwerken en grensoverschrijdende samenwerking van bedrijven
3. Opleiding en training ten behoeve van de verbetering van het innovatieve potentieel van bedrijven.

Alle projectontwerpen moeten voldoen aan de criteria van de grensoverschrijdende meerwaarde, de duurzaamheid, de duidelijke en realistische financiële en tijdelijke planning en de financiering met eigen middelen. Voor de afwikkeling van het kaderproject zal in het secretariaat van de Euregio Rijn-Waal een projectcoördinator worden aangenomen die zich bezighoudt met de begeleiding van het kaderproject zelf maar ook met de kleinschalige projecten. Hij of zij werkt nauw samen met het Dagelijks Bestuur van de Euregio Rijn-Waal en met andere Euregionale commissies en is verantwoordelijk voor de uitvoering van het project tegenover de stuurgroep.

Conclusie

Om de Betuwse Bloem in aanmerking te laten komen voor grensoverschrijdende samenwerking en samenhangende EU-subsidie binnen het Interreg IV A programma is uit deze eerste korte verkenning naar voren gekomen dat de Betuwse Bloem:

- waarschijnlijk binnen prioriteit 1 valt van Economie, Technologie en Innovatie
- Zwaar ingezet moet worden op het creëren van werkgelegenheid!
- Kennis -overdracht en -uitwisseling hoog in het vaandel moet hebben staan
- Het belang voor het MKB-niveau moet onderstrepen
- Op een duurzame manier de regio moet ontwikkelen
- Moet nastreven om de regio verder te ontwikkelen middels opleidingen/trainingen
- Technologische innovatie (bv. nieuw gebruik reststromen etc.) is absoluut een pre

Uit het valt dan op dat potentievolle aspecten zijn:

- Het werken met rest stromen van snoeiafval en nieuwe vormen van transport richting de veiling (technologische innovatie)
- Het belang van de MKB ondernemers goed vertegenwoordigd is
- Het gebruik van kennis opgepikt wordt
- De slag naar duurzame tuinbouw maar als te graag genomen wordt

Verder komt naar voren dat punten van aandacht dan zijn:

- Het creëren van werkgelegenheid mogelijk nog onderbelicht is
- Het bieden van opleidingsplaatsen en het bieden van trainingen ook nog niet aan de orde is gekomen. Hierbij realiseer ik mij dat op de dag van vandaag de Betuwe weinig opleidingsinstituten kent.

4. Transforum

4.1 Leren van Biopark Terneuzen

Biopark Terneuzen; bezoek 17-02-10 door heren Boekema, Kranendonk & van Westerop

Hieronder wordt met een aantal bulletpoints kernpunten aangegeven die op een positieve of negatieve manier van belang zijn geweest bij de ontwikkeling van het Biopark Terneuzen.

De kernpunten zijn gestructureerd op basis van hun bijdrage aan de inhoud; hoe ziet het project eruit en waarom is het innovatief? Op basis van het proces; hoe verliep de samenwerking de procesbegeleiding en de inbedding in strategische agenda's? En op basis van de mens; welke rol hebben personen en organisaties gespeeld?

Deze inzichten zijn opgedaan na bijwoning van een regionaal overleg met kernspelers als burgemeester, gedeputeerde van provincie, fractie GroenLinks, Europarlementariër GroenLinks, woordvoerders van Yara & Warmco en daarnaast uit gesprekken met betrokkenen vanuit de 'regionale ontwikkelingsmaatschappij' Zeeland Seaports.

Inhoud

- Concept leidt tot investeringen, binnen 2 jaar zichtbare, fysiek gerealiseerde innovatie: buizenstelsel tussen kunstmestfabriek en glastuinbouw vestigingslocatie, nieuwvestiging van enkele grote glastuinbouwers, met veel belangstelling voor nieuwe investeringen, Biopark EU, leeromgeving en grondverzet voor themapark bio energie
- In Terneuzen zijn er praktisch bedrijven over de streep getrokken door energiegaranties uit te geven in de vorm van lage prijzen en groene stroom (het laatste levert kortingen op bij banken etc.)
- De innovatieve manier van ondernemen is door sommige (kleinere) ondernemers direct ondersteund, andere ondernemers hielden er de volgende **bezwaren** op na:
 - Gewenning + emotioneel belang eigen locatie
 - Afhankelijkheid van andere partijen rijmt niet met hun idee van ondernemerschap
 - financiële beperkingen, innovatief opereren kan op korte termijn kostbaar zijn
 - het huidige economische klimaat draagt niet bij aan de wil van ondernemers om bij te dragen aan iets innovatiefs
- de gecreëerde win-win situatie waarin winstgevende zaken goed zijn voor het milieu (co2 + warmte van Yara hergebruiken in kassen)
- de integratie van landschappelijke elementen in het plangebied
- Het leggen van een focus op de gehele keten en de daarmee gepaard gaande focus op infrastructuur zijn zaken die in Terneuzen steeds belangrijker gevonden worden.

Proces

- Regionale ontwikkelingsstrategie met als thema bio energie
- Meeliften op trends en ontwikkelingen: duurzaamheid, biobased economy, eco-industriële conceptontwikkeling, ecocities – velen zowel kennisinstellingen, bedrijven als overheden zijn hierin geïnteresseerd.
- In Terneuzen is er een PPS-constructie ontworpen in de tuinbouw sector waardoor één gezamenlijke 'link-speler' is gecreëerd die een breed draagvlak kent.
- Eenduidige ontwikkeling van de sector is moeilijk wanneer het om grensoverschrijdende zaken gaat aangezien aangelopen wordt tegen verschil in o.a. arbeidsregelingen en andere institutionele zaken
- ECO3-regeling is een nieuwe strategie van de provincie om economie en milieu met elkaar te verbinden: green economy. Een product vanuit het dossier van gedeputeerde Marten Wiersma van Groen Links, die economie en milieu in zijn portefeuille heeft.

- Goede communicatie, zowel intern als extern heeft het proces in versnelling gebracht. Hits op google vanuit China hebben geleid tot delegaties die 'innovatief europa' kwamen bezoeken in Terneuzen.
- Het openstellen van 'patenten-fabrieken' en het open innovatie proces dat daar uit naar voren komt heeft geleid tot een versnelling in Terneuzen.
- Mogelijke organisatie op hoger schaalniveau tussen de 'onofficiële Greenports' wat kan bijdragen aan de acceptatie vanuit greenport Nederland
- Transforum ziet Terneuzen als een succesvol project en laat het overal zien – conferentie biobased – Frans Boekema
- Rol van personen: Herman de Boon, Soetaers, directeur van Zeeland Seaports
- Procesfacilitatie van vd Bunt

Mens

- Centrale rol van Zeeland Seaports, als 'regionale ontwikkelingsmaatschappij'
- Transforum project heeft experimenteeruimte geboden, inzet van kenniswerkers bij projectontwikkeling en geleid tot aansprekend innovatief concept
- Het onderkennen van het belang van kennis, het oprichten van kenniscentra en 'pilot-plants' – in het Transforum project hebben Wageningen UR, Radboud Universiteit en Universiteit Gent geparticipeerd
- Het aanschuiven van middelgrote bedrijven met belangenorganisaties daaraan verbonden die brood zien in de vervanging van fossiele brandstoffen heeft geleid tot versnelling.
- De inconsequentie in het overheidsbeleid heeft volgens betrokkenen negatief bijgedragen aan de ontwikkeling van het Biopark.
- Onbekend maakt onbemind; milieugroeperingen die het 0-alternatief verheerlijken en daarmee nieuwe ontwikkelingen soms tegen gaan. MAAR in Terneuzen is na goed informeren GroenLinks enthousiast geworden over de manier van werken en willen het project nu actief gaan uitdragen als succesverhaal. DUS van 'tegenstander' door goed informeren naar 'voortrekkersrol'.

4.2 Leren van Greenport Venlo

Op 21 mei 2010 heeft een excursie plaatsgevonden naar Greenport Venlo. De excursie is voorbereid door Remco Kranendonk in samenwerking met Wouter van Westerop en Judith de Bruijn. Hieronder een verslag ervan. Voor het draaiboek wordt verwezen naar de bijlage. Voor impressies naar Youtube.

Busrit naar Limburg

- Judith de Bruijn nam het voortouw om de planning door te spreken
- Wouter van Westerop (RUN) sprak kort over Greenport Venlo ter introductie
 - er werd stilgestaan bij de volgende zaken over GV: Beschrijving, Aanleiding, Deelnemende organisaties, Organisatiestructuur, Rol van transforum
- JdB inventariseerde bij de betrokkenen op welke vragen zij antwoord behoeften:
 - De rol die de individuele ondernemers in GV hebben gespeeld, hoe zij georganiseerd zijn en wat de voordelen voor hen waren
 - Een veelvoud van vragen ging over de organisatiestructuur
 - Daarnaast waren er veel vragen over de financiële ondersteuning van GV en hoe die in de toekomst behouden kon worden.

Oelderse Halte

- Ontvangen in het ondernemerscafé van het businesscenter/bedrijfsverzamelgebouw de Oelderse Halte met Limburgse vlaai en koffie
- Rinus van de Waart en Jan Janssen introduceerden zichzelf als zijnde directeur KnowHouse (regionale kennismakelaar) en de directeur van de Oelderse Halte (coöperatie met jaarlijks 2miljoen euro winst)
- Jan Janssen nam ons op een bevlogen manier vanuit het café op een rondleiding over 'zijn' bedrijf en sprak daarover de volgende zaken:
 - commitment organiseren gaat het beste op regionaal niveau, omdat het simpelweg gaat om mensen met elkaar te verbinden
 - de regio bestaat volgens heb dan ook uit de verbintenis tussen deze mensen
 - bij innovatie is het individu altijd de onderscheidende factor 'er moet altijd één gek zijn die buiten de getreden paden treedt'
- een persoonlijke insteek is bij innovatie dan ook erg belangrijk, je moet vaak eerst vrienden van elkaar zijn en elkaar vertrouwen wil er toekomst in een verband zitten
 - door het organiseren van te grote structuren verlies je de ondernemerskracht
 - zijn eigen rol als regionale innovator wordt zeker versterkt door het feit dat hij zelf 'de pingels bij de innovatieprojecten/ideeën kan leggen'. Waaruit de algemene les getrokken moest worden dat innovatieve ideeën die op private financiën kunnen steunen sneller succesvol zijn.
- De Oelderse Halte was op haar eigen manier ook bezig met Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen, door bv. het openstellen van een deel van de bedrijfstuin voor de 'hangjeugd' uit het dorp.

Bus naar Paddenstoelerij

Rinus van de Waart nam het woord en sprak in de bus over de volgende zaken:

- 'We zitten het wel vaak groot te maken en in te kapselen in grote structuren maar het is vaak op het laagste individuele niveau waar het om gaat' 'Je hebt middelgrote bedrijven nodig als trekkers nodig om de kleine (familie) bedrijven mee te krijgen'
- Voor ondernemers is het belangrijk dat de ontwikkelingen niet in kokers/hokjes/thema's worden geplaatst omdat ondernemers als multi-actor op allerlei verschillende vlakken en manieren betrokken zijn
- De wezenlijke rol van hokjes/kokers/thema's komt pas kijken bij het aanvragen van subsidies waar woorden als duurzaamheid en energie een waarde krijgen, dit is dan een taak voor een regionale kennismakelaar als KnowHouse om dat voor de individuele ondernemers te vertalen.
- Greenport Venlo heeft zichzelf op het landelijke niveau in de kijker gewerkt door zichzelf letterlijk naar Den Haag te brengen door een aspergediner gemaakt door sterchefs te organiseren voor de premier en leden van het kabinet in Nieuwspoor met streekproducten
- 'het is bij regionale ontwikkeling niet altijd een kwestie van nemen maar ook van gunnen' Ondernemers nemen vaak het initiatief maar er ligt ook duidelijk een rol voor kennisinstellingen en de overheid.
- GV wordt ondersteund door een sterke lobby in Den Haag die bestaat uit Limburgse 2^e kamer leden
 - Hierop kwam vanuit onze kant naar voren dat dat absoluut niet in de Gelderse cultuur zit om dat regelen

- Waarop RvdW zei dat het wel erg zinvol kon zijn!
RvdW ziet 'Agrofoodlink' als een aflopend verhaal omdat: 'zij een valse start hebben maakt en dit in NL nog wel uitgelegd kan worden aan de betrokkenen maar aan de DLD kant is het draagvlak voor een herstart nihil'
- GV heeft Noord-Limburg in the flow gebracht met de Floriade 2012 als vlaggenschip
 - in die flow sloeg het negativisme om in positivisme en in die omgeslagen sfeer en het gecreëerde klimaat hebben ondernemers als Jan Janssen hun slag kunnen slaan.
 - neem als Betuwse Bloem zelf het initiatief en wacht niet op de goedkeuring van bv. de landbouwraad en kom zelf bv. met een stand op de Floriade.

Paddenstoelerij

- Lekker champignon gerechten genuttigd.

Oppikken Jack Jurgense van ZON Freshpark

- Jack Jurgense is verantwoordelijk voor acquisitie bij ZON Freshpark dat gezien moet worden als de beheerder van een bedrijventerrein op het gebied van fresh producten. De grond is daarbij in handen en aangekocht door ZON zelf.
- JJ had het over de volgende zaken:
 - De collectie van de vers producten vindt plaats op dit terrein
 - Logistiek gezien zijn alle vrachtauto's die het terrein verlaten nagenoeg vol omdat er samengewerkt wordt met de burens.
 - Dit wordt bewerkstelligd door het 'informele netwerk van ondernemers die een soort van telefoon-boom hebben en daar intensief gebruik van maken om met de vijf grootste vervoerders op het bedrijf hun ladingen met elkaar af te stemmen' → dit netwerk willen de ondernemers niet geïnstitutionaliseerd / 'ver-computerd' zien worden omdat de zelfstandige ondernemers dit niet uit handen willen geven en dit niet pikken
 - De arbeidskrachten, vaak van Poolse afkomst, op het terrein zijn flexibel en voeren vaak dezelfde handelingen uit bij het bedrijf dat op dat moment de meeste orders heeft.

Aankomst Viewtureroom in het Greenporthuis

Korte presentatie Frans-Peter Scheer van de Wageningen UR

- Frans-Peter van de Wageningen UR is ook betrokken geweest bij het FreshCorridor en VenLog logistieke projecten en gaf daar kort wat te kennen van en sprak over:
 - het feit dat er al soortgelijke studies zijn uitgevoerd in Venlo (zie boven) en het feit dat dit vragen oproept of en hoe de Betuwse Bloem van deze studies gebruik kan maken en of er animo is voor bv. een BetuweLog project?
 - De BB en GV moeten gezien worden als 'concullega's' omdat zij economische gezien met elkaar kunnen/moeten concurreren maar aan de andere misschien belangrijke kant moeten realiseren dat de consument het hele assortiment tot zijn beschikking wil hebben en dat geen van beide aparte gebieden dit assortiment zelf in huis heeft.

Presentatie Jos van der Heijden in de Viewtureroom (gemeente Venlo)

JvdH sprak over de volgende onderwerpen en gaf nav het stellen van de vragen waar de betrokkenen nog mee zaten de volgende antwoorden:

- GV is vanuit de overheid aangesloten bij een ondernemersinitiatief GV dat al over de regionale ontwikkeling aan het denken was

- GV kent een lange voorgeschiedenis van 1,5 jaar om uiteindelijk tot een werkbare/hechte/elkaar vertrouwende groep te komen
- De visie op GV is een proces en zeker niet te vatten in een statisch document
- Venlo lijkt vooralsnog in +- 2025 een krimpregio te worden, MAAR Venlo ziet dit als uitdaging en wil (in tegenstelling tot Zuid-Limburg die de krimp en vergrijzing wil faciliteren door bv. meer ouderen woningen etc te bouwen) met het juiste beleid de krimp proberen te voorkomen. Venlo wil dan ook sterk inzetten op het stimuleren van bedrijvigheid in de regio waarbij GV logischerwijs een belangrijke rol speelt.
- In het GV bestuur zijn de ondernemers vertegenwoordigd door de grote boegbeelden van bv. de veilingen. De kleinere ondernemers worden middels projecten betrokken bij de ontwikkeling.
- Als financieringsmodel leunt GV momenteel nog zeer sterk op investeringen vanuit de publieke sector. De overheid wil dit gaan afbouwen en het laten overnemen door privaat geld en daarmee de ontwikkeling veilig stellen voor de toekomst.
- Om de verdragingsbak van de provincie, bij het aanvragen van elke nieuwe subsidies, over te slaan wordt er nu een budget vrijgemaakt door het GV bestuur om projecten sneller op te pakken en te beginnen, want elke keer langs de provincie kost simpelweg te veel tijd. → Dit budget wordt vrijgemaakt door de regio Venlo (zijn de gemeenten) de Provincie zelf en de ondernemers in de vorm van 'ondernemend Limburg' → het is de bedoeling dat er meer wordt gekomen tot een deelnamemodel qua financiering
- Het GV bestuur bestaat uit capaciteit die is vrijgemaakt vanuit de belanghebbende partijen die betrokken zijn
- Kennis Kunde Kassa als uitvoerende organisatie onder het bestuur voor een van de peilers (innovatie) is een vraag gedreven organisatie die met de vragen van de ondernemers aan de slag gaat.
- In de Innovatoren komen de onderwijsinstellingen (WUR, UM, Fontys) ook te zitten en daarnaast de KvK en het LIOF.
- Deze innovatoren is een fysiek punt dat door de uitstraling mensen enthousiasmeert mede door het gebruik van fraaie plaatjes. Deze toren was zonder de Floriade niet tot stand gekomen.
- De Innovatoren en Villa Flora worden beide uit publiek geld gefinancierd, villa flora van 25 miljoen komt van de gemeente en de Innovatoren 75 miljoen van de provincie.
- De Innovatoren en het grote budget zijn doormiddel van persoonlijke commitment van de gedeputeerde door Provinciale Staten heen gekomen.
- GV heeft een professioneel communicatieplan opgesteld waarmee naar buiten wordt getreden, dit bestand kan ons toegestuurd worden desgevraagd.
- GV heeft ook glastuinbouwclusters en champignoncluster maar zij proberen de cross-overs te forceren om te komen tot vernieuwende innovatie
- GV is volgens JvdH een succes omdat de 4 O's geïnvesteerd hebben en ook hebben blijven volhouden ondanks het feit dat het soms slecht ging. DAARNAAST is het erg belangrijk geweest om gezamenlijk naar buiten te treden → daarbij hebben ze bv. GV vlaggen uitgedeeld waar de mensen op bedrijven dan ook gebruik van gingen maken.

4.3 Agriboard Noord-Holland

Verslag bezoek Agriboard Noord-Holland Noord woensdag 26 mei, bij de Plantion veiling in Ede. Wils Kloos, Kees Pieters, Ferry Hollinger en Wouter van Westerop hebben een gesprek gehad met Jacques Dekker, die via zijn eigen consultantsbureau betrokken is bij de ontwikkeling van de agribusiness in Noord-Holland Noord (vanaf nu NHL genoemd).

Voor een video-impressie van het gesprek en een samenvattend slotwoord van dhr. Dekker kan gekeken worden op: <http://www.youtube.com/watch?v=Tc6u7p0hddk>

Het gaat om het volgende gebied:

- Boven de Zaanstreek, rondom de plaats Hoorn
- Het is een sector die van oudsher een sterke agrarische sector heeft
- Seed Valley speelt er een grote rol met veel zaadveredelingsbedrijven
- Daarnaast is er 7.000 hectare (!) pootaardappelen
- 1,2 miljard wordt er omgezet in de primaire teelt
- 2,3 miljard omzet (in de gehele keten) in de volgende 5 sectoren:
 - Glastuinbouw
 - Vollegrondsgroente
 - Zaad
 - Bollen
 - Pootaardappelen
- De bovenstaande sectoren zijn ruimtelijk van elkaar te onderscheiden, het probleem hierbij is dat er opgetreden moet worden tegen het vaak sectorale denken van de betrokken overheden.
- Vandaag de dag is het proces van 'bestuurlijke vernieuwing', om de gemeenten horizontaal te laten denken, ver gevorderd en eigenlijk afgerond te noemen. Klimatologisch heeft NHN een voordeel vanwege de vele zonuren ivt de rest van NL
- LTO, Rabobank, ontwikkelingsbedrijven, provincie investeren in het jaarlijkse budget van 270.000 tot 300.000 Euro. Een uitgebreider verslag van hun budget komt Ferry Hollinger toe.
- De uren die vrijgemaakt worden bij de organisaties zijn niet in dit budget meegenomen.
- Wanneer het gaat om PR en Communicatie wordt er veel gebruik gemaakt van de bestaande organisaties en de kennis van professionals die bij deze bedrijven werkzaam zijn.
- De regio heeft zich vooralsnog zeer bescheiden gepositioneerd. Dit heeft te maken met de cultuur, maar Agriboard heeft dat doorbroken en zijn nu redelijk extern aan de weg aan het timmeren.
- Wageningen UR is betrokken bij een aantal projecten over reststromen en doet dat samen met de universiteit in Rotterdam
- De agriboard probeert projecten aan te jagen die best ver in de bedrijfsstructuur doordringen van private bedrijven. Zij vinden dat daar ook innovatie plaats moet vinden en dat zij private ondernemers daarmee kan helpen.
- De Hogeschool van Dronten en Wageningen UR zijn daarnaast betrokken bij het opzetten van scholing&arbeidsprocessen.
- Dit wordt opgezet omdat er behoefte is aan een platform waar kennis de markt treft en waar ondernemers met hun vragen terecht kunnen.
- Een midden lange termijn visie is daarbij dat Den Helder als marinehaven in teloorgang zich kan manifesteren als haven voor groente en fruit.

- Neijenrode Universiteit ism Vrije Universiteit Amsterdam willen een Master opleiding gaan aanbieden op het gebied van groen management en het ziet er naar uit dat dat in september gaat gebeuren!
- In tegenstelling tot de trend in NL dat veel proeftuinen worden gesloten heeft de Agriboard het voor elkaar gekregen om 3 nieuwe proeftuinen in te kunnen richten. De politieke wil is gemobiliseerd door Agriboard en in NHN worden het eigen commerciële organisaties.
- De 3 proeftuinen richten zich op: -Tuinbouw –Bollenkweek –Glastuinbouw
- De Greenports in NL pretenderen er te zijn voor de tuinbouw, maar veel bredere ontwikkelingen kunnen zich hieronder scharen vindt de agriboard (die overigens ook geen officiële greenport status heeft)
- Er is gesproken over het treffen van de betrokken gedeputeerden op 10juni, de BB en Agriboard gaan zij mobiliseren.
- Hoe communiceert de Agriboard naar het MKB?
 - er is een 'agribusiness club' in NHL waar 150 bedrijven bij zijn aangesloten (allemaal MKB niveau). Deze club heeft 1x per kwartaal contact met elkaar op elkaars fysieke bedrijven, en deze ontmoetingen worden zeer goed bezocht. Dit wordt ook als platform gebruikt waar Agriboard zich manifesteert
- Jacques Dekker is zelf de communicatie man van de Agriboard, hij wordt daarbij ondersteund door de mensen van KvK, Rabobank en Provincies etc.!
- Local 4 Local kent ook aandacht in NHL, er is een onderzoek geweest waarbij is gezocht naar centrale punten in de lappendeken van initiatieven voor L4L
- De contacten met LNV berusten op persoonlijke contacten, maar het idee bestaat daarbij dat het wel structurele en zeer constructieve contacten zijn.
- Agriboard en BB kunnen zeker samen werken.
 - Op het gebied van kennis uitwisseling is nog een wereld te winnen om elkaar te helpen bij bv. De complexe zaken als het aanvragen van subsidies
 - Daarnaast kan het zeer belangrijk zijn om de BB en Agriboard zich als 'on officiële Greenports' zich op het landelijk niveau gaan laten gelden, omdat die voornamelijk naar de Greenports kijken.
- Als prestatie-indicatoren wordt 'werkgelegenheid' genoemd. MAAR Dekker vindt dit soort harde cijfers in de toekomst niet erg reëel. De cijfers kunnen wel gebruikt worden om een trend in de ontwikkelingen aan te geven
- Efficiënter kan op dit moment, mogelijk ism de BB, het aanvragen van subsidies en de budgettering.
- Het is belangrijk om in Den Haag duidelijk te maken dat: Er meer is buiten de Greenports wat zeer veel potentieel heeft, en daar zijn BB en Agriboard voorbeelden van. Dat kunnen we dus samen oppakken

5. Maatschappelijke organisaties

Binnen de businesscases en op het niveau van de thema's is beperkt interactie geweest met maatschappelijke organisaties. Er zijn op het niveau van de Betuwse Bloem niet veel maatschappelijke organisaties die erg actief zijn in het volgen van en participeren in ontwikkelingen naar duurzame agroclusters. Op dit niveau hebben we gesprekken gevoerd met de Gelderse Milieufederatie. Aan de orde zijn gekomen de vormgeving van

opslagloodsen. Dit vormde een aanleiding om er een aparte workshop aan te wijden. Een ander onderwerp was de ruimtelijke aanslag van de boomkwekerij. Deze is opgenomen in de businesscase van het ABC-Opheusden en welke een plek zal krijgen in de structuurvisie die momenteel op basis van de businesscase van dit project door DHV in voorbereiding is, in opdracht van de gemeente, en dat een gemeentegrensoverschrijdende invalshoek heeft. Ook energie in relatie tot glastuinbouw is voor het GMF een zorgelijk thema. Binnen Bergerden wordt er al op een hele innovatieve en duurzame wijze mee omgesprongen. Niet voor niets werd de workshop energie daar ook gehouden. De GMF heeft daaraan helaas niet deelgenomen, omdat men in de loop van het project te maken heeft gekregen met mogelijke intrekking van de provinciale subsidie, waardoor men noodgedwongen interne problemen met voorrang moest oplossen.

Verder hebben activiteiten plaatsgevonden op het niveau van de businesscases. Vooral in de businesscase van het duurzaam paddenstoelencluster is sprake geweest van intensief contact met maatschappelijke organisaties, niet in de businesscase ontwikkeling, deze vond met name plaats in interactie tussen de ondernemers en de onderzoekers. Vervolgens heeft een toets plaatsgevonden met het pact en ook met de plaatselijke milieuclub. Ook binnen Crystal Palace heeft een consultatie plaatsgevonden met de regionale – Stadsregio – belangen- en ontwikkelingsclub met betrekking tot recreatie en toerisme CoolRegion. Voorts hebben op het niveau van het thema landschap enkele gesprekken plaatsgevonden met het GMF en het Gelders Genootschap. Men heeft deelgenomen aan een workshop over (fruit)loodsen in het landschap van de Betuwe. Ook heeft de vertegenwoordiger van het GMF de beschikking gekregen over een Flipcamera. Hij heeft 1 bijdrage verzorgd op het Youtubekanaal van Betuwe flipt. Om de kwaliteiten van het landschap in relatie tot agrarische productie en logistiek in beeld te brengen is een speciaal kanaal in de lucht gegaan: Betuwewaard. Helaas is daar weinig activiteit. Er zijn diverse filmpjes te vinden, gemaakt, door een lid van het Bloeiende Clusters projectteam. Er zijn nauwelijks andere bijdragen en de filmpjes zijn nauwelijks bekeken. Dit zegt wel iets over de maatschappelijke organisaties. Men heeft zelf deze wijze van het naar voren brengen van de belangrijke standpunten mbt landschap en agrarische producten niet weten te benutten. Blijkbaar is men nog niet klaar voor deze moderne werkmethode, die kunnen worden geschaard onder Samenleving 2.0, en heeft men ook niet haar achterban niet weten te mobiliseren om te participeren op het kanaal.

Duurzaam paddenstoelencluster

Hieronder het verslag van overleg tussen de initiatiefnemers, Transforum projectteam, de gemeente en de Werkgroep Landschap en Kassen binnen Kerkdriel.

Er heeft een positief gesprek plaatsgevonden met de werkgroep "landschap en kassen" die een actieve rol heeft gespeeld in het proces rond het aanwijzen van tuinbouwgebieden. Zij zijn het regionale aanspreekpunt vanuit maatschappelijke organisaties binnen het DPC Kerkdriel. Het is een deskundigenclub, die beseft dat de paddenstoelen ketenbenadering positief werkt vanuit landschap, energie en logistiek. Natuurlijk zijn er ook twijfels. Zij spraken zelfs van een verdere versterking van het cluster. Zeker het energieverhaal sprak aan. Men ziet koppelingen met de glastuinbouw maar zien ook dat energie ook geleverd kan worden aan andere energie vragers. Hierbij een korte impressie van het overleg bezoek:

Indrukken:

- De sfeer was positief en opbouwend en men was zeer belangstellend.

- De paddenstoelenketen in dit gebied was relatief onbekend en vooral omgeven met negatieve "krantenberichten". Deze sfeer is aanzienlijk omgedraaid.
- Bij de presentaties is sterk de nadruk gelegd op de innovatiekracht, maar wel met als doel dat de bedrijven, individueel en collectief er - economisch - beter uit komen. Hierbij is vooral gewezen op de energiewinst, maar ook de landschappelijke winst.
- De ideeën van de Wageningen UR over de opbouw van groene "kamers", ondervond geen kritiek. Daarmee komt het idee van het kommenbeleid in een ander daglicht te staan.
- Ook is stil gestaan bij de toekomst van de sector/keten. Benadrukt is dat de Nederlandse sector een grote voorsprong heeft op het gebied van duurzame teelt, maar dat het ontbreken van een "gelijk speelveld" op het gebied van regelgeving, deze voorsprong nog niet kan worden omgezet in een betere concurrentiepositie. Men verwacht wel dat dat komt.
- Profilering van de bedrijven, gebiedsmarketing en een goede uitstraling naar de maatschappelijke organisaties wordt cruciaal voor de opbouw van concurrerende keten (zowel voor de 3 bedrijven als voor de gehele keten in het gebied). Hierbij wordt vooral gewezen op de Stuurgroep van het Pact. Er moet een "goed verhaal" komen.
- Een punt dat regelmatig terugkwam was de mate van samenwerking en de wijze waarop moet worden samengewerkt. Samenwerken tussen de bedrijven wordt cruciaal om de voordelen binnen te halen. Dit punt is niet verder uitgediscussieerd, maar tijdens de gesprekken over de voordelen van het cluster (bijv. energie) werd gewezen op een vertrouwenwekkende organisatie, die de voordelen (en de nadelen) voor alle betrokkenen kan verdelen.
- Tijdens de rondleiding langs de milieu-investeringen, bleek opnieuw hoe belangrijk het is om kennis te hebben van de milieusituatie (bijv. windrichting) en daarmee de acceptatie van de eventuele milieuhinder.
- Er is ook gefilosofeerd over mogelijke belangstellenden voor (laagwaardig) energie die uit de bedrijven voortkomt.
- Er is openlijk gesproken over de verdere RUIMTELIJKE uitbreiding van dit gebied voor bedrijven uit de keten. Dan gaat het om bedrijven, die nog niet in het gebied zitten, dan wel primaire bedrijven uit de Bommelerwaard, die elders landschappelijke hinder opleveren. Een dergelijke versterking dan wel ruimtelijke uitbreiding werd positief tegemoet getreden. In dat verband viel de naam van een dekaarde bedrijf, een restaurant, een Landwinkel en zelfs een nieuwe vestiging van Banken uit Elst. Hiermee ontstond een vraag naar de mate waarin gesproken kan worden van een compleet cluster. Hiermee moet de opbouw van dit cluster ook niet verward worden met de publiekrechtelijke afspraken over de tuinbouw (met name glas).
- Afsproken is dat de vertegenwoordigers van de milieuorganisaties zich verder beraden op de informatie en dat eventuele opmerkingen nog zullen worden doorgegeven. Echter de belangrijkste afspraak was dat men elkaar nu kan vinden en dat de opbouw van een duurzaam cluster in ieders belang is.

Op het verslag kwam een reactie van de Werkgroep Kassen en Landschap.

- de Werkgroep Kassen en Landschap staat zeker positief ten opzichte van initiatieven van bedrijven om milieutechnisch en maatschappelijk verantwoord te ondernemen.
- De Werkgroep Kassen en Landschap bestaat uit vertegenwoordigers van Stichting Dorp en Landschap, De Natuurwacht Bommelerwaard en de Gelderse Milieufederatie en een aantal mensen die zich op persoonlijke titel al geruime tijd

bezig houden met vooral de ontwikkeling van het landschap in de Bommelerwaard onder invloed van glastuinbouw en paddenstoelenteelt.

- De werkgroep heeft waardering voor die inspanningen van de paddenstoelensector. Tegelijkertijd zijn er momenten dat er nog hinder ervaren wordt. Het is de maatschappelijke rol van milieugroepen om aan te kaarten dat zulke hinder niet gebagatelliseerd wordt, maar onderkend, adequaat onderzocht en aangepakt.
- Door contact zoals tijdens het werkbezoek worden gesprekken en beelden over en weer genuanceerder en is dialoog mogelijk.
- Ten aanzien van de ketenschakel productie is de Werkgroep Kassen en Landschap van mening dat hiervoor in de bestemmingsplannen vooralsnog voldoende ruimte beschikbaar is. Op bestaande bouw kavels kunnen bedrijven uitbreiden tot 1¹/₂ ha.
- De werkgroep zal het toejuichen indien de sector zich niet alleen inspant voor uitbreidingsmogelijkheden, maar eveneens voor het saneren van oude locaties / gebouwen en solitaire vestigingen op landschappelijk gevoelige locaties.
- Eventuele (gelet op de bedrijfsontwikkeling in de sector niet veelvuldig te verwachten) nieuwe vestiging kan plaatsvinden tussen glastuinbouwbedrijven in het bundelingsgebied voor glastuinbouw ten noordwesten van Velddriel.
- Andere clusterbedrijven kunnen en dienen in de visie van de werkgroep niet verspreid in agrarisch buitengebied maar op bedrijfsterreinen hun plaats te vinden.
- Initiatieven om bedrijven – nieuwe en bestaande - mooier in te passen in het landschap zal de werkgroep Kassen en Landschap zeker verwelkomen. Dit aspect is tijdens het werkbezoek nog erg beperkt aan de orde geweest.
- De werkgroep is gaarne bereid om met andere betrokkenen te spreken om passende en reële ideeën te ontwikkelen.
- De werkgroep werd tijdens het werkbezoek voor het eerst geconfronteerd met het idee van de groene kamers. Er is echter nog geen gelegenheid geweest om dit idee verder te doordenken en te bespreken. Onderkend wordt dat in het gebied nabij het cluster de karakteristiek van het cultuurhistorische kommenlandschap behoorlijk aan schoonheid heeft ingeboet. Dat is een goede reden om na te denken hoe de resterende openheid te bewaren en de randen / overgangen op een passende wijze in te richten en aan te kleden.
- Werkgroep Kassen en Landschap is van mening dat een nieuwe weg (= nieuwe doorsnijding van een open komgebied) niet de juiste keuze is als oplossing voor een ontsluiting- en verkeersprobleem waarbij het champignoncluster een van de belanghebbenden en veroorzakers is.
- De werkgroep heeft de kennismaking / oriëntatie op het paddenstoelencluster als nuttig en plezierig ervaren, maar heeft tijdens het bezoek geen standpunten ingenomen.

6. Conclusie en vervolgacties

Internationaal

In het internationale netwerk van Agrofoodlink is door de Betuwse Bloem behoorlijk geïnvesteerd, door deelname aan en presentatie binnen diverse projectgroepbijeenkomsten, de conferentie en door enkele bilaterale gesprekken. Helaas is het netwerk door interne strubbelingen verdeeld geraakt en is de activiteit weggeëbd. Aan

de Betuwse Bloem nu de taak om op onderdelen nieuw leven in te blazen, de volgende acties lijken daarbij het meest zinvol:

- afspraak met Martina Reuber van Agrobusinessverrein Niederrhein voor een vervolgoverleg. Bijpraten over ontwikkelingen, uitkomsten van Transforum en start van nieuwe gezamenlijke initiatieven
- vervolgspraak met Trudy Hoenselaar van KvK, zelfde doel als Martina Reuber en nagaan stand van zaken Agrofoodlink
- afspraak met logistieke man van Frauenhof instituut.

In zijn algemeenheid zal de internationale strategie als doel moeten hebben de ontwikkelingen en de resultaten van het Transforum project zichtbaar te maken binnen Europa en als opstap te gebruiken om met Europese partners, al dan niet grensoverschrijdend aan de slag te gaan binnen Europese programma's, als doorstart op de thematiek van duurzame agroclusters, logistiek, energie, landschap en biobased. Daarbij kan voor onderdelen, bijvoorbeeld Crystal Palace, gebruik worden gemaakt van de activiteiten en het netwerk van de Stadsregio Arnhem-Nijmegen in Brussel. Ook kansrijk is aansluiting via Food Valley netwerk binnen Europa – Food Initiative Europe – FINE. Een andere mogelijkheid is het benutten ook de EU-netwerken van Wageningen UR, bijvoorbeeld vanuit het Kenniscentrum Randwijk, binnen het programma van Dg Regio en binnen het Framework programma. Het volgende kaderprogramma, de achtste die ingaat in 2013, bevat energie, BBE, Food, gezondheid als speerpunten. Allen thema's die interessant kunnen zijn voor BB. Bovendien zal samenwerking tussen kennisinstellingen en regionale netwerken een belangrijke voorwaarde zijn voor funding.

Nationaal - Greenports

Binnen de bijeenkomsten van de projectgroep heeft continu terugkoppeling van de activiteiten plaatsgevonden en werd gediscussieerd over de betekenis van de verschillende nieuwe netwerken. Duidelijk is dat men de ontwikkelingen in Greenport Venlo en Biopark Terneuzen bijzonder interessant vindt, maar men ziet geen aanleiding tot intensieve samenwerking. Ook met Agriboard blijft het voorlopig erbij dat men elkaar kent en dat er een basis is gelegd voor eventuele gezamenlijke actie. Overigens is het zeker aan te bevelen om de samenwerking onder de koepel van Greenport Nederland te intensiveren, gezien de status van het netwerk binnen het regeerakkoord, en op onderdelen samenwerking te zoeken met de verschillende Greenports. Een interessant onderdeel, gezien vanuit de samenwerking met onderwijspartijen in de Groene Kenniscooperatie en de ontwikkeling van kenniscentrum Randwijk, is de uitwerking van Greenport University, waarin wordt gestreefd om de ontwikkeling van kennis rond de Greenport thema's, zowel voor de korte als de lange termijn zo goed mogelijk te laten aansluiten op de praktijk in de Greenports. Vanuit het nationale perspectief wordt ook de verbinding van Greenports met Food Valley, een nationaal Topgebied vanuit ruimtelijk-economisch gezien, relevant.

Hieronder nadere acties en mogelijke vervolgstappen per gebied.

Biopark Terneuzen

Terneuzen is vrij succesvol in de grensoverschrijdende samenwerking en men is voortvarend aan de slag met de stap naar een green economy als leidend thema voor de regionale ontwikkeling. Het blijven volgen van die ontwikkelingen is interessant voor de Betuwse Bloem, daarnaast liggen er kansen in samenwerking op het niveau van EU-projecten, bijvoorbeeld rond green economy, biomassa, en nieuwe koppelingen tussen tuinbouw en andere sectoren.

Het doorvoeren van een thematische invalshoek voor regionale ontwikkeling en bedrijventerrein ontwikkeling is interessant voor de ontwikkeling en profilering van Medel en Valburg.

Greenport Venlo

De excursie in Venlo was heel zinvol. Voor de ontwikkeling van duurzame agroclusters waren de bezoeken aan de Oelderse Halte en Zon Freshpark sprekende voorbeelden. Met name het enthousiasme van de ondernemers is blijven hangen. Het vormt geen aanleiding voor de projectorganisatie van de Betuwse Bloem om de relaties te versterken. Wel vindt doorwerking van de aanpak van Greenport Venlo plaats binnen de opzet en ontwikkeling van het Kenniscentrum Randwijk. In Venlo is men al heel ver met een regionaal kennisarrangement, welke wordt gekoppeld aan de strategische thema's voor regionale ontwikkeling in Venlo, als een uitkomst van samenwerking tussen Rijk, provincie en regio en de onderzoek- en onderwijs kolom.

Agriboard Noord-Holland

Uit de verkenning van Agriboard Noord-Holland is gebleken dat er een basis is voor samenwerking. Deze is met name gelegen in de officieuze Greenport status, die hen beide de motivatie geeft om zich op het landelijke niveau van de Greenports te profileren en mee te liften op de ontwikkelingen. Daarnaast is de uitwisseling interessant met betrekking tot complexe zaken als het verwerven van subsidies.

Maatschappelijke organisaties

Maatschappelijke organisaties doen niet mee aan innovatieve praktijkprojecten. Men blijft aan de zijlijn staan en volgt het proces enigszins. Het vergt veel energie om hen te informeren en te bewegen in actie te komen, mee te denken en hun kennis in te zetten bij het ontwerpen en realiseren van duurzame agroclusters. Er is weinig vertrouwen ten aanzien van de agrarische sector en men is niet gewend om in een proces van co-creatie bij te dragen. Liever volgt men processen van een afstand en maakt gebruik van het recht tot inspraak, instrumenten uit de wetgeving die voortkomt uit RO en milieuwetgeving. Wanneer er contact is, dan blijkt dat er wel kansen zijn voor het werken vanuit een andere modus, dan wordt waardering uitgesproken voor de initiatieven en dan blijkt dat de groepen meer tot elkaar kunnen komen. Dit vergt continue aandacht, interactie en uitwisseling. Procestechnieken en –facilitatie is hierbij nodig. We zijn nog niet zover dat het vanzelf gaat, intensief werken aan een lokaal en regionaal netwerk dat zich actief bezig gaat houden met duurzame agroclusters, met verbindingen naar alle geledingen van de maatschappij. Daarin zal moeten worden geïnvesteerd, door allen, dus ook door de maatschappelijke organisaties.

Bijlagen

Programma excursie Greenport Venlo

- opening in bus – Judith de Bruijn
- intro greenport venlo – Wouter van Westerop
- de Oelderse Halte – Jan Jansen, directeur www.vitelia.nl
- busexcursie olv Rinus vd Waart – KnowHouse (www.knowhouse.nl)
- lunch in de paddestoelerij (www.depaddestoelerij.com)
- Freshpark Venlo – Jack Jurgense (Acquisition & Development Zon Fresh Park) www.freshparkvenlo.nl
- Frans-Peter Scheer - Wageningen UR – thema Logistiek
- Greenporthuis: Jos van der Heijden (Gemeente Venlo)- Energie > bio-transitiehuis, Ontwikkelingsstrategie en Organisatie Greenport Venlo, Villa Flora irt Chrystal Palace

